

Sylwester Czopek*, Katarzyna Trybała-Zawiślak**, Tomasz Tokarczyk***,
Ewelina Ocadryga-Tokarczyk****, Marcin Burghardt*****,
Joanna Adamik-Proksa*****, Wojciech Rajpold*****

Pierwsze sprawozdanie z weryfikacyjnych badań na grodzisku z wczesnej epoki żelaza w Chotyńcu¹

A preliminary report on the verifying research at the fortified settlement from the Early Iron Age in Chotyniec

The article presents the results of the trial excavations carried out in 2016 at the fortified settlement in Chotyniec, Jarosław district. It is an object which has been known and mentioned in archaeological literature for a long, but without its precise chronological affiliation, due to the lack of excavations. However, it was most often combined with the Middle Ages. The conducted research requires significant adjustments. All the sources and contextual records allow us to link this large fortified settlement in Chotyniec with the Early Iron Age and the forest steppe variant of the Scythian cultural circle. This unique site will be researched in the next excavation seasons.

KEY WORDS: Early Iron Age, fortified settlement, Scythian cultural circle
Submission: 04.09.2017; acceptance: 21.12.2017

Grodzisko w Chotyńcu jest stanowiskiem znanym od bardzo dawna. Można je dostrzec na archiwalnych mapach (ryc. 1), na których zaznaczone jest jako „Horodysko” z czytelnymi na całym obwodzie wałami. Nigdy jednak nie zostało w pełni zidentyfikowane, tak chronologicznie, jak i kulturowo. Miejsce to figuruje w wielu zestawieniach stanowisk archeologicznych dawnego województwa rzeszowskiego, m.in. w spisach autorstwa Adama Kraussa, zwłaszcza tych uwzględniających grodziska, jednak bez jakiegokolwiek adnotacji dotyczącej jego datowania. W archiwum tego badacza znajdują się również odręczne, schematyczne rysunki (plany sytuacyjne) pokazujące zachowany fragmentarycznie wał o długości około 1 km i szerokości około 25 kroków². O zainteresowaniu badaczy tym

miejscem świadczą również inne archiwalia, np. list dr. Bruna Kozłowskiego napisany w Przemyślu 25 listopada 1916 r. do prof. Włodzimierza Demetrykiewicza z prośbą o „łaskawe wyjaśnienie w następującej kwestii archeologicznej: W środku drogi między Radymnem a Krakowcem, na wschód od wsi Chotyniec i Nienowicami, na wzgórzu zwanem Horodysko, znajdują się wały ziemne w kształcie koła o średnicy około 1 km bez śladu użycia cegieł”³. Ze wspomnianego listu dowiadujemy się również, że jego autor próbował szukać informacji dotyczących stanowiska wśród okolicznych mieszkańców, którzy wiążą istnienie wałów z rzekomym zamkiem, mającym znajdować się w Chotyńcu. Informacja ta wydaje się być mało prawdopodobna, a ze względu na brak innych, wiarygodnych danych, pojawia się prośba o konsultacje, skierowana właśnie do prof. Demetrykiewicza. Niestety, nie jest znana kwestia ewentualnej odpowiedzi adresata (tym bardziej jej treści), ponieważ w Archiwum Muzeum Archeologicznego w Krakowie nie zachowały się jakiegokolwiek do-

¹ Badania przeprowadzono i opracowanie wykonano w ramach projektu grantowego NCN „Przemiany kulturowo-osadnicze w dorzeczu rzeki Wiszni w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza w kontekście zmian prahistorycznej i wczesnośredniowiecznej ekumeny”, nr 2013/09/B/HS3/04277.

² Z archiwum Adama Kraussa znajdującego się w zbiorach Archiwum Muzeum Archeologicznego w Krakowie.

³ Archiwum Muzeum Archeologicznego w Krakowie (teczka z miejscowością Chotyniec).

* Instytut Archeologii UR, ul. Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów; e-mail: sycz@archeologia.rzeszow.pl

** Instytut Archeologii UR, ul. Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów; e-mail: katarzyna.trybala@archeologia.rzeszow.pl

*** Instytut Archeologii UR, ul. Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów; e-mail: tomasz.tokarczyk@gmail.com

**** ewelina.ocadryga@gmail.com

***** Instytut Archeologii UR, ul. Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów; e-mail: marbur21@op.pl

***** Instytut Archeologii UR, ul. Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów; e-mail: j.adamik86@gmail.com

***** Instytut Archeologii UR, ul. Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów; e-mail: wojtek-rajpold@wp.pl



Ryc. 1. Lokalizacja grodziska w Chotyńcu na archiwalnych mapach (wg A: Franziszeische Landesaufnahme (1806–1869): mapire.eu/de/map/secondsurvey; B: Franzisco-Josephinische Landesaufnahme (1869–1887): mapire.eu/de/map/thirdsurvey)

Abb. 1. Lage des Burgwalls in Chotyńec auf den Archivkarten (nach A: Franziszeische Landesaufnahme (1806–1869): mapire.eu/de/map/secondsurvey; B: Franzisco-Josephinische Landesaufnahme (1869–1887): mapire.eu/de/map/thirdsurvey)

kumenty, które by o tym mogły świadczyć. Z całą pewnością jednak, można stwierdzić, że w początkach XX w. wały grodziska były jeszcze dobrze zachowane, skoro mowa jest o ich kolistym kształcie, a także znacznej i – jak można sądzić z treści listu – dającej się oszacować średnicy.

Grodzisko było wielokrotnie wzmiankowane w literaturze XX-wiecznej (F. Kotuła 1962, s. 123; A. Kunysz 1968, s. 46; A. Żaki 1974, s. 515). Nie prowadzono jednak żadnych większych badań, które mogły doprowadzić do określenia jego chronologii, stąd pojawiające się różne spekulacje odnoszące obiekt np. do czasów historycznych. Ograniczano się jedynie do prospekcji powierzchniowych. W 1959 roku przeprowadził je Antoni Kunysz, nie znajdując żadnego materiału zabytkowego. Zanotował za to, że: „Warownia posiada rozmiary 750×500 m. Jej umocnienia stanowi wał usypany z ziemi” (A. Kunysz 1968, s. 46). Identyczną wielkość przytaczał Franciszek Kotuła, jednoznacznie wiążąc stanowisko z okresem nowożytnym i jego refugialną funkcją (F. Kotuła 1962, s. 123: „Mogło się w nim pomieścić sporo ludzi. Na podstawie podania należy przy-

puszczać, że wewnątrz stały nawet jakieś zabudowania, które zburzyli Tatarzy. Kiedy to się ewentualnie stało – nie wiadomo”). Bardzo optymistycznie, również w kontekście aktualnych badań, brzmi postulat tego badacza: „Jakieś światło na dzieje chotyńskie warowni mogą rzucić badania archeologiczne, ewentualnie poszukiwania podobnych zabytków, zapewne znajdzie się ich większa ilość” (ibidem).

Wiosną 1983 roku, Antoni Lubelczyk w ramach badań Archeologicznego Zdjęcia Polski dokonał weryfikacji grodziska. Wydzielił jednak dwa odrębne stanowiska: Chotyńiec 1 (AZP 105-86/1), odpowiadające południowej części grodziska z czytelnymi wałami oraz Chotyńiec 9 (AZP 105-86/7), jako nowe stanowisko płaskie z materiałami prahistorycznymi w północnej części właściwego grodziska, bez wyraźnych wałów. Na stanowisku nr 1 znaleziono 2 fragmenty ceramiki określonej jako wczesnośredniowieczna oraz 11 fragmentów nieokreślonej pod względem chronologicznym ceramiki prahistorycznej. Natomiast, na drugim stanowisku (nr 9) zebrany z powierzchni materiał przyporządkowano



Ryc. 3. Chotyńiec, pow. jarosławski, stan. 1. Zdjęcie z drona (wczesna wiosna 2017) całości stanowiska – widoczny zachowany, zadrzewiony wał i zniszczone, rozorane obwałowania, zachowane jako jasne przebarwienia gleby

Abb. 3. Chotyńiec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Drohnfoto (früher Frühling 2017) Gesamtansicht der Fundstelle – sichtbarer erhalten gebliebener bewaldeter Wall und zerstörte Wallanlagen als helle Verfärbungen im Boden sichtbar

„punktom osadniczym” z neolitu i okresu trwania kultury łużyckiej oraz śladom osadniczym z okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza.

Interesujące nas grodzisko znajduje się na południowy zachód od zabudowań wsi Chotyńiec i północny zachód od wsi Hruszowice. Dzisiejszy obraz grodziska nie rysuje się już tak imponująco tak dawniej. Jest to spowodowane zniszczeniem wałów na większej części ich pierwotnego obwodu. Dobrze zachowane są one jedynie na odcinku południowo-wschodnim. Przed badaniami wykonano dokładne pomiary i sporządzono plan sytuacyjno-wysokościowy (ryc. 2). Dodatkowo, wczesną wiosną 2017 roku wykonano serię zdjęć z powietrza, przy użyciu drona (ryc. 3–7). Powstała w ten sposób ważna dokumentacja całego stanowiska. Jej dokładna analiza w połączeniu z obserwacjami terenowymi pozwala na wyciągnięcie szeregu istotnych wniosków:

- grodzisko jest dobrze czytelne wśród otaczających go pól ornych (dawniej zapewne także podmokłych łąk), jak też współczesnej infrastruktury;
- zachowany odcinek wału (część południowo-wschodnia) na obwodzie około 530 m jest porośnięty drzewami, które uchroniły go przed rozoraniem;
- szerokość wałów to około 30 m, przy ich zachowanej wysokości 3–4 m ponad płaski teren od południa;
- na pozostałych odcinkach wał zachowany jest szczątkowo – czytelne są jego pozostałości w postaci wyraźnych wydłużonych wyniesień w północno-wschodniej i południowo-zachodniej części lub wyraźnych, jasnych przebarwień, oddających pierwotny przebieg umocnień i wielkość całego obiektu;

- zupełnie nieczytelny jest przebieg wału w północnej części, tj. tam, gdzie znajduje się obecnie droga, którą zapewne poprowadzono po pierwotnym obwodzie grodziska;
- grodzisko ma kształt nieregularnej elipsy, a jego wymiary (mierzone od zewnętrznej podstawy wału) wynoszą około 750×600 m (pomiar po najdłuższej osi), a zatem całą powierzchnię można określać na 35,3 ha;
- majdan grodziska charakteryzuje się dość zróżnicowaną powierzchnią – występują wyraźnie wyniesione części i zagłębione, różnica w wysokościach względnych sięga nawet 8 m (trzeba jednak pamiętać, że teren ten został zmeliorowany i jest poddawany intensywnym uprawom rolniczym, zatem aktualne ukształtowanie nie oddaje zapewne pierwotnego, bardziej zróżnicowanego ukształtowania);
- czytelne na zdjęciach wykonywanych z powietrza równoległe do siebie przebarwienia powierzchni majdanu w północno-wschodniej części są śladami po podziale tej części stanowiska na niewielkie ogródki i prowadzące do nich drogi;
- wszystkie obserwacje wskazują, że niezasadne było wydzielenie dwóch stanowisk – nr 1 i 9 w Chotyńcu, stąd w dalszych badaniach i opracowaniach powinniśmy posługiwać się tylko jednym z nich – właściwym grodziskiem (Chotyńiec, stan. 1).

Zadziwiająca jest wielkość grodziska w Chotyńcu, która raczej wyklucza jego datowanie na czasy wczesnego średniowiecza i późniejsze. Tym samym należy przywołać analogie wschodnie. W świetle odkrytego materiału zabytkowego (por. dalej) można postawić tezę, że obiekt ten powinien się łączyć ze scytyjskim kręgiem kulturowym. Jedną z jego istotnych cech jest właśnie obecność grodów, które mają różne kształty i wielkości – od kilku do kilkuset hektarów (G.M. Kovpanen-



Ryc. 4. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Zdjęcie z drona (wczesna wiosna 2017) południowej części grodziska z dobrze czytelnym wałem
 Abb. 4. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Drohnfoto (frühes Frühling 2017) Südteil des Burgwalls mit gut sichtbarem Wall



Ryc. 5. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Zdjęcie z drona (wczesna wiosna 2017) wschodniej części grodziska. Widoczny wał oraz okrągłe zaciemnienie, domniemany zolnik
 Abb. 5. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Drohnfoto (früher Frühling 2017) des östlichen Teils des Burgwalls. Sichtbar ist der Wall und eine runde dunkle Verfärbung- mutmaßlich „zolnik“



Ryc. 6. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Zdjęcie z drona (wczesna wiosna 2017) zniszczonego wału w części zachodniej
 Abb. 6. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Drohnfoto (früher Frühling 2017) des zerstörten Walls im Westteil der Anlage



Ryc. 7. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Zdjęcie z drona (wczesna wiosna 2017) zniszczonego wału w części zachodniej
 Abb. 7. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Drohnfoto (früher Frühling 2017) des zerstörten Wals im Ostteil der Anlage



Ryc. 8. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Badania wału grodziska
 Abb. 8. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Forschungen am Wall des Burgwalls



Ryc. 9. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Zdjęcie profilu przekopu przez wał
 Abb. 9. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Profil des Walleinschnitts – Foto

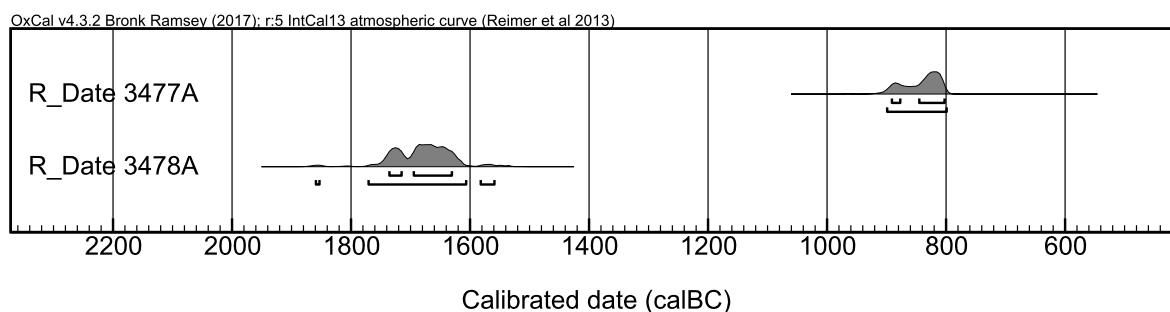


Ryc. 11. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Fotografia rowka (?) w spągowej części wału
 Abb. 11. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Fotografie des kleinen Grabens (?) im Sohlenteil des Walls

ko, S.S. Bessonova, S.A. Skoryj 1989, s. 14–15) z największym z nich – grodziskiem w Bielsku (4400 ha – G.M. Kovpanenko 1967, s. 61–75). Wielkościami Chotyniec mieściłby się raczej wśród grodów mniejszych lub średniej wielkości. Lekko owalny kształt zbliża go do imponującego założenia obronnego (ponad 100 ha) w Niemirowie (G.I. Smirnova 1996, s. 183–184).

Badania wykopaliskowe przeprowadzone w 2016 roku miały charakter wstępny, sondażowy. Zdecydowano się w pierwszym rzędzie przełębić czytelny w wale przekop w celu uzyskania pełnego profilu, poznania ewentualnych konstrukcji i uzyskania materiałów do datowania. Prace rozpoczęto od przygotowania pola badawczego – oczyszczono z zarośli pas prostopadły do

osi wału i założono wykop o szerokości 2 m (ryc. 8). Następnie odczyszczono dostępny w istniejącym przekopie profil. Kolejne eksploracje prowadzono już warstwami mechanicznymi. Niestety, nie udało się znaleźć żadnego materiału zabytkowego, tak w zasadniczej części wału, jak i jego zewnętrznych rozsypankach. Zdołano jednak uchwycić układ nawarstwień i określić ich charakter. W spągu, w centralnej partii wykopu (mniej więcej poniżej kulminacji wału) zidentyfikowano obiekt, który jest pozostałością rowka o szerokości 0,8 m, zagłębionego na około 0,9 m od poziomu odkrycia. Obiekt ten przecinał naturalne zagłębienie w calowym podłożu. Sama stratygrafia profilu wału jest dosyć złożona. Charakter warstw

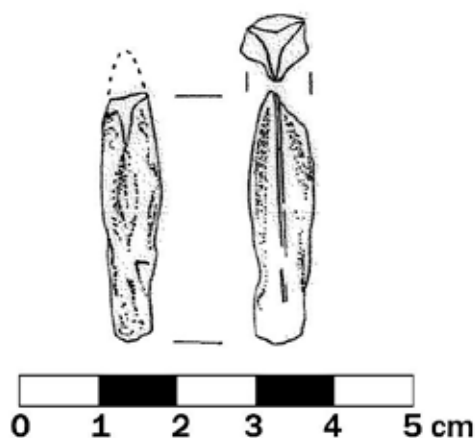


Ryc. 12. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Wykresy kalibracyjne próbek A i B pobranych z wykopu na wale grodziska
 Abb. 12. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Kalibrationskurven der Proben A und B aus dem Grabungsschnitt im Wall des Burgwalls

(ryc. 9–10) wskazuje na wykorzystanie na budowę nasypu ziemi pochodzącej z różnych miejsc. Są to przeważnie zglinione pisaki drobnej frakcji o jasnym zabarwieniu. Zgeneralizowany układ można odczytywać następująco:

1. Warstwa współczesnego humusu.
2. Warstwa brunatna, „zwarłego pyłu ilastego” (P. Gębica i in. 2017), będąca górną częścią nasypu, o miąższości dochodzącej do 60 cm. Jej obecność w części południowej (na zewnątrz założenia), na całej długości, świadczy o erozji i rozsunięciu się wału. Z kolei jej brak od strony majdanu może sugerować istnienie pierwotnie jakiegoś ograniczenia, zabezpieczającego rozsunięcie wału.
3. Warstwy składające się na właściwy wał, o miąższości do 100 cm, stanowiące przekładki różnych cieńszych warstw pylastych, brunatnych, żółtojasnobrunatnych, żółtych, biał żółtych i im podobnych.
4. Nadcalcowa warstwa plamiasta o barwie jasnoszarobiałej, o miąższości do 20 cm, występująca tylko w centralnej części.
5. Jednolita, calcowa warstwa jasnoszarobiała z licznymi wtrąceniami żelazistymi.

Pierwotną podstawę wału, czytelną w wykopie, można szacować na około 12 m, a zachowaną wysokość od podstawy do najwyższego punktu na profilu na 1,8 m. Granice od południa wyznaczałyby ukośne warstwy zalegające na poziomej warstwie nadcalcowej, brunatnobiałej, z wtrąceniami żelazistymi. Warstwy nasypu, poza górnymi partiami, nie kontynuują się poza nim. Dotyczy to naturalnego stoku od południa, na-



Ryc. 13. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Brązowy grocik z sondażu nr II

Abb. 13. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Bronzene Pfeilspitze aus der Sondage II

chylonego do naturalnego, podmokłego obniżenia oraz regularnie układających się warstw od strony majdanu (północy). Obecność w centralnej części nasypu dość zróżnicowanego układu zbliżonych strukturalnie warstw gliniastych świadczy o usypywaniu ich bez wyraźnego planu i ścisłych reżimów co do stosowanego materiału. Ten ostatni, jak się wydaje miał



Ryc. 14. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Fotografia skupiska kości w sondażu II

Abb. 14. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Fotografie der Knochenansammlung in der Sondage II

znaczenie tylko w najwyższej partii nasypu. Wał został usypany na zniwelowanej podstawie, a jego przebieg wyznaczał zapewne uchwycony w spągowej części rowek. Nie udało się zarejestrować faktów świadczących o istnieniu konstrukcji budowlanych wewnątrz wału. Można z tego wnosić, że były to jedynie umocnienia ziemne z ewentualnymi konstrukcjami znajdującymi się na wale.

Datowanie nasypu jest oczywiście utrudnione. Udało się uzyskać daty radiowęglowe AMS, z tych nielicznych i bardzo drobnych węgielków drzewnych, które pochodzą z południowej części profilu, a więc już od zewnętrznej strony wału. Pierwsza z dat MKL (3477A 2679±35 BP) to próbka pobrana z głębokości względnej, tj. od powierzchni, 100 cm (170 od najwyższego punktu wału) ze spągu warstwy o układzie plamistym, szarobiało-brunatnej, zalegającej nad cienką warstwą jasnobrunatną położoną bezpośrednio na calcu. Data ta może (choć nie musi) wyznaczać początek sypania wału, przypadający wtedy na IX wiek BC (ryc. 12). Druga data – 3478A to 3383 ± 37 BP, pochodzi z próbki pobranej z warstwy nadcalcowej (głębokość względna, od powierzchni 80 cm; od punktu centralnego 210 cm) brunatnobiałej, z wtrąceniami żelazistymi, na której usypano południowy skraj wału. Jest to zapewne warstwa naturalna, wyraźnie starsza niż wał. Stąd nie może dziwić jej wiek odnoszony do XVIII–XVII wieku BC. Datowania radiowęglowe (zwłaszcza to pierwsze) w połączeniu ze stratygrafią wskazują na prahistoryczną metrykę założenia obronnego w Chotyńcu. Wykluczają tym samym łącze-

nie powstania tego stanowiska z jakimikolwiek wydarzeniami historycznymi mającymi miejsce w średniowieczu i czasach nowożytnych. Szczegółowa chronologia całego grodziska będzie możliwa po uzyskaniu kolejnych datowań absolutnych (trudno opierać ją na jednej tylko dacie) i uzyskaniu materiału archeologicznego pochodzącego z wału.

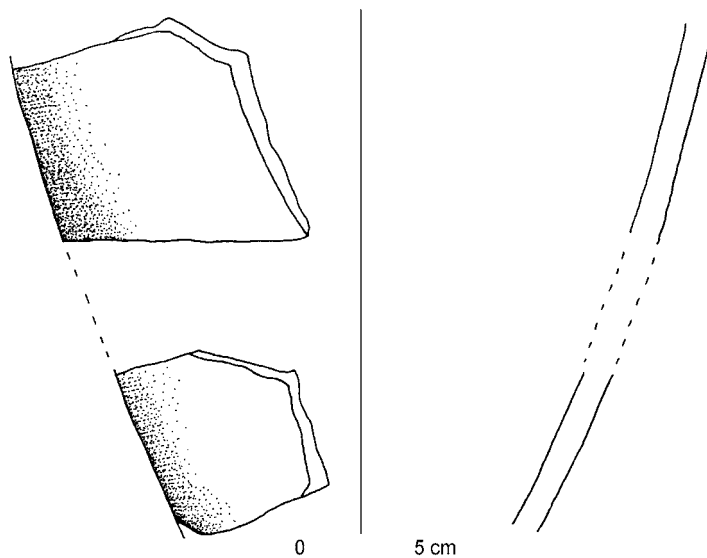
Druga strefa badań w 2016 roku to północna część majdanu grodziska, bezpośrednio przylegająca do drogi. Założono tam sondaż nr I o wymiarach 2×10 m. Jego lokalizacja miała sprawdzić ewentualną obecność pozostałości wału, rozpoznanie stratygrafii i pozyskanie materiału zabytkowego. Na całej powierzchni stwierdzono dość prosty układ warstw, ze słabo zaznaczającą się warstwą kulturową. Układ ten nie wskazywał na istnienie jakiegokolwiek nasypu. Oznacza to, że wał w tej części został całkowicie zniszczony, a jego przebieg wyznacza na tym odcinku droga, którą poprowadzono zapewne po nieco wyniesionym, a więc suchym terenie. Jest to bardzo ważne, bo dalej w kierunku północnym znajduje się ciek wodny, a pierwotnie zapewne większy obszar podmokły. W sondażu I nie zarejestrowano żadnych obiektów prahistorycznych. Znalaziono jednak fragmenty ceramiki prahistorycznej (tabl. I).

W odległości około 100 m na południowy wschód od sondażu I założono kolejne dwa wykopy (sondaże II i III) o wymiarach 2,5×5 m. Ich lokalizacja wynikała z nagromadzenia w tym miejscu fragmentów ceramiki i polepy, zalegających na lekkim, ale wyraźnym wyniesieniu. W sondażach tych wystąpiło znacznie więcej materiału zabytkowego (tabl. II–III) w to-



Ryc. 15. Chotyńiec, pow. jarosławski, stan. 1. Fotografia „rumowiska” polepy w sondażu III

Abb. 15. Chotyńiec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Fotografie des „Hüttenlehm-Schutthaufens” in der Sondage III



Ryc. 16. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Fragmenty ceramiki wykonanej na kole (amfory?), znalezione na powierzchni stanowiska w obrębie „zolnika”

Abb. 16. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Fragmente der scheibengedrehten Keramik (Amphore?), die auf der Oberfläche der Fundstelle im Bereich von „zolnik“ gefunden wurden

warzystwie licznych, dużych fragmentów kości zwierzęcych. Z tej części pochodzi słabo zachowany, przepalony grocik brązowy (ryc. 13), znaleziony przy jednej z kości. Zagęszczenie tych artefaktów było bardzo duże (ryc. 14), a całość sprawiała wrażenie *quasi* warstwy ceramiki i kości zalegającej tuż pod oraniną w warstwie szarobrunatnej, miejscami bardzo intensywnej. Charakter tej warstwy, lokalizacja w obrębie wyraźnego wyniesienia, jak też zawartość kulturowa wyraźnie sugerują, że mamy w tym przypadku do czynienia z relikami tzw. zolnika. W sondażu III stwierdzono bardzo dużą ilość polepy, układającej się w swego rodzaju warstwę lub intencjonalny układ (ryc. 15). Jego rozpoznanie wymagałoby poszerzenia zakresu badań. Trudności eksploracyjne, w powiązaniu z koniecznością eksploracji na znacznie większej powierzchni były powodem przerwania badań z postanowieniem ich kontynuacji w roku 2017.

Ważnym i jedynym znaleziskiem metalowym jest brązowy grocik (ryc. 13). Jego stan zachowania nie jest najlepszy, uniemożliwiający dokładne określenia typologiczne. Wydaje się jednak, że można go przyporządkować do smukłych, trójlistnych egzemplarzy z wydzieloną tulejką, przyporządkowanych do II grupy chronologicznej wg Meljukowej, datowanych na VI–V w. p.n.e. Nie można jednak wykluczyć także związków z typami starszymi, zwłaszcza, że czytelny jest odłamany kołec, datowanymi na VII–VI w. (A.I. Meljukowa 1964, s. 18–23, tabl. 6–7: prawdopodobnie egzemplarz należy przypisać do któregoś z wariantów typu 1–3 w dziale II). Grociki obydwu starszych grup dominują w strefie nadszańsko-nadniestrzańskiej i były dotąd traktowane jako jeden z najważniejszych dowodów na kontakty ze strefą lasostepu ukraińskiego (S. Czopek i in. 2015).

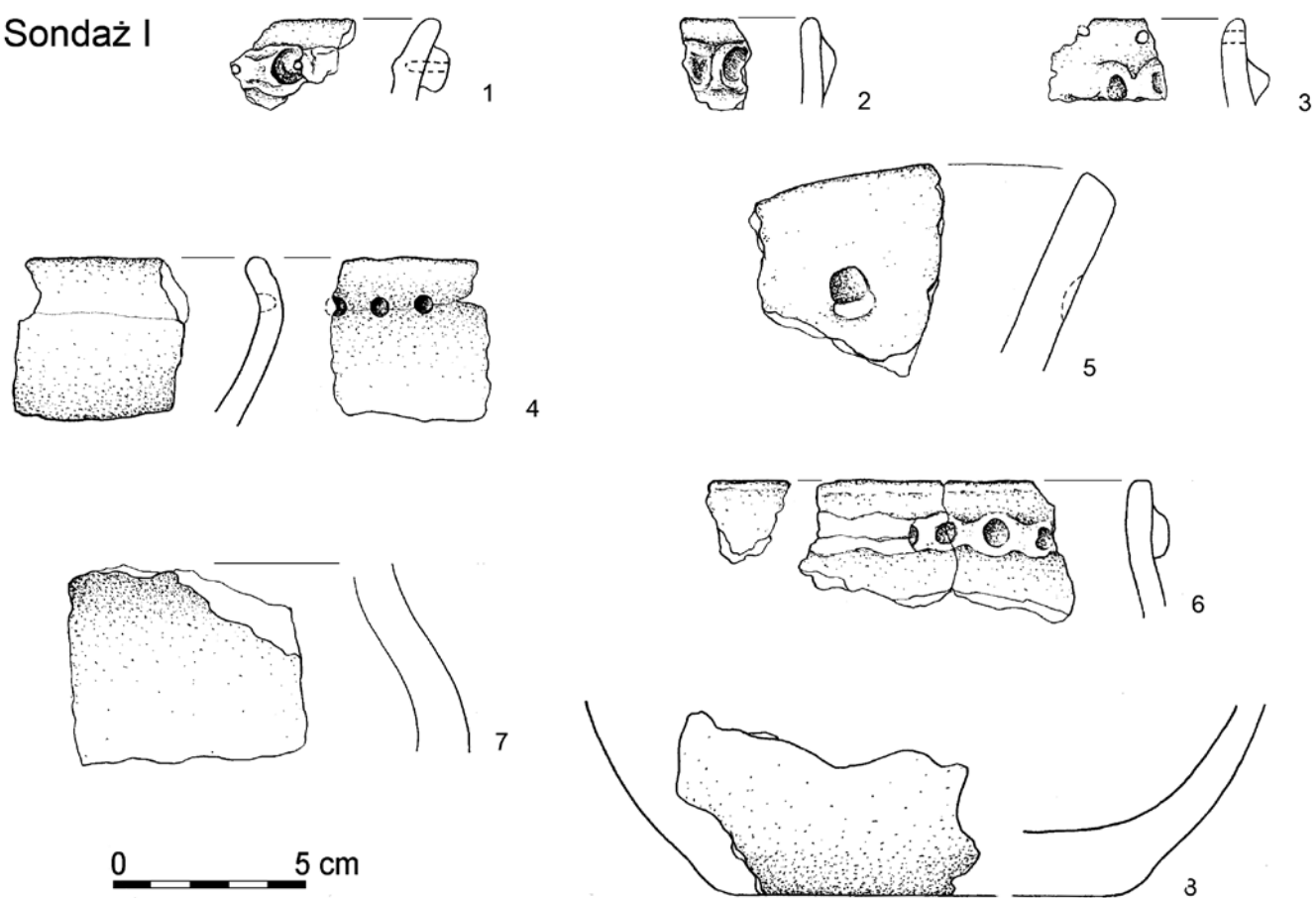
Interesująco przedstawia się materiał ruchomy z północnej części majdanu. Ceramika z sondażu jest bardzo jednorodna. Dominują fragmenty garnków z listwami plastycznymi, zdo-

bionymi odciskami palcowymi, umieszczonymi tuż pod krawędzią wylewu i otworkami powyżej nich (tabl. I, 1–3; II, 7–8; III, 1–4). Czasami otworki są w listwie i bywają nie przekłute na wylot (tabl. I, 1). Bardzo charakterystyczne są misy z górnymi częściami zagiętymi do środka lub tylko lekko nachylonymi (tabl. I, 15–16; II, 2), w tym z *quasi* otworkami, nie do końca przekłutymi od wewnętrznej strony (tabl. I, 4; II, 3–6). Sporadycznie spotyka się talerze-placki (tabl. I, 5) i fragmenty naczyń wazowatych (tabl. I, 7,8). Pod względem technologicznym ceramika ta charakteryzuje się domieszką tłucznia ceramicznego (czasami występującego w towarzystwie tłucznia kamiennego). Ten zestaw cech jest co prawda bliski ceramice tarnobrzeskiej kultury łużyckiej, ale w całości odpowiada raczej materiałowi scytyjskiego kręgu kulturowego ze strefy leśnej. Na wielu grodziskach i osadach występuje tam bowiem identyczna co do formy ceramika. Dotyczy to w pierwszym rzędzie garnków (B.N. Grakov, A.I. Meljukowa 1954, ryc. 1,8; G.M. Kovpanenko 1967, ryc. 20, 22, 24, 29, 33; V.G. Petrenko 1967, tabl. V–VI; S.S. Bessonova, S.A. Skoryj 2001, ryc. 27–29) i mis (B.N. Grakov, A.I. Meljukowa 1954, ryc. 7:6; V.G. Petrenko 1967, tabl. V; S.S. Bessonova, S.A. Skoryj 2001, ryc. 36–38), które należy uznać za najbardziej dystynktywne formy.

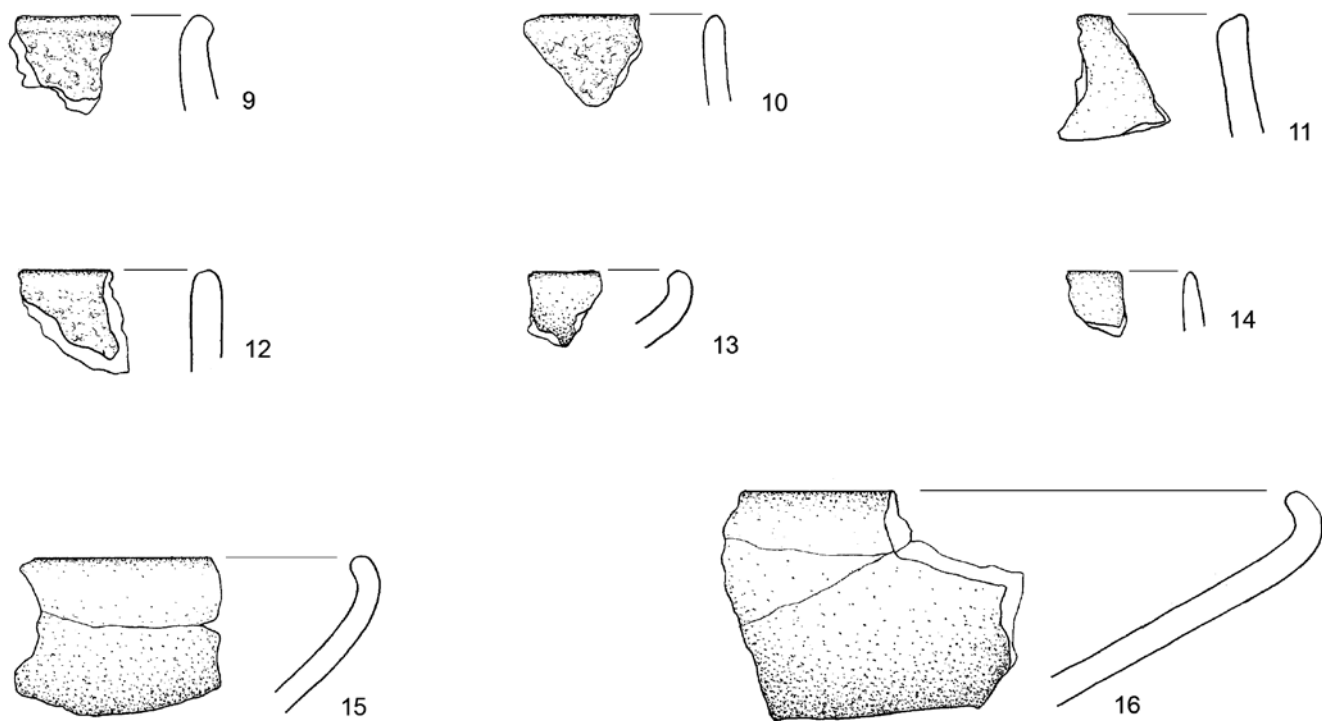
Jeśli chodzi o ewentualne analogie „tarnobrzeskie”, to należy odnotować obecność tylko podobnych, pojedynczych elementów i to wśród materiałów osadowych. Wskazuje się przy tym ich wschodnie koneksje, co wyraźnie zaznaczono w przypadku osady w Grodzisku Dolnym (S. Czopek 2007, tabl. XXII, 10; XLVII, 3; s. 186–187).

Warto także wspomnieć, że z powierzchni stanowiska, w miejscu, gdzie założono sondáže II i III, pozyskano dwa fragmenty grubościennnej ceramiki wykonanej na kole, o barwie brunatnej (ryc. 16). Są to jednak środkowe partie naczyń (naczynia?), trudno zatem o jakieś dokładniejsze obserwacje. Nie wydaje się, aby były to fragmenty naczyń późnośrednio-

Sondaż I



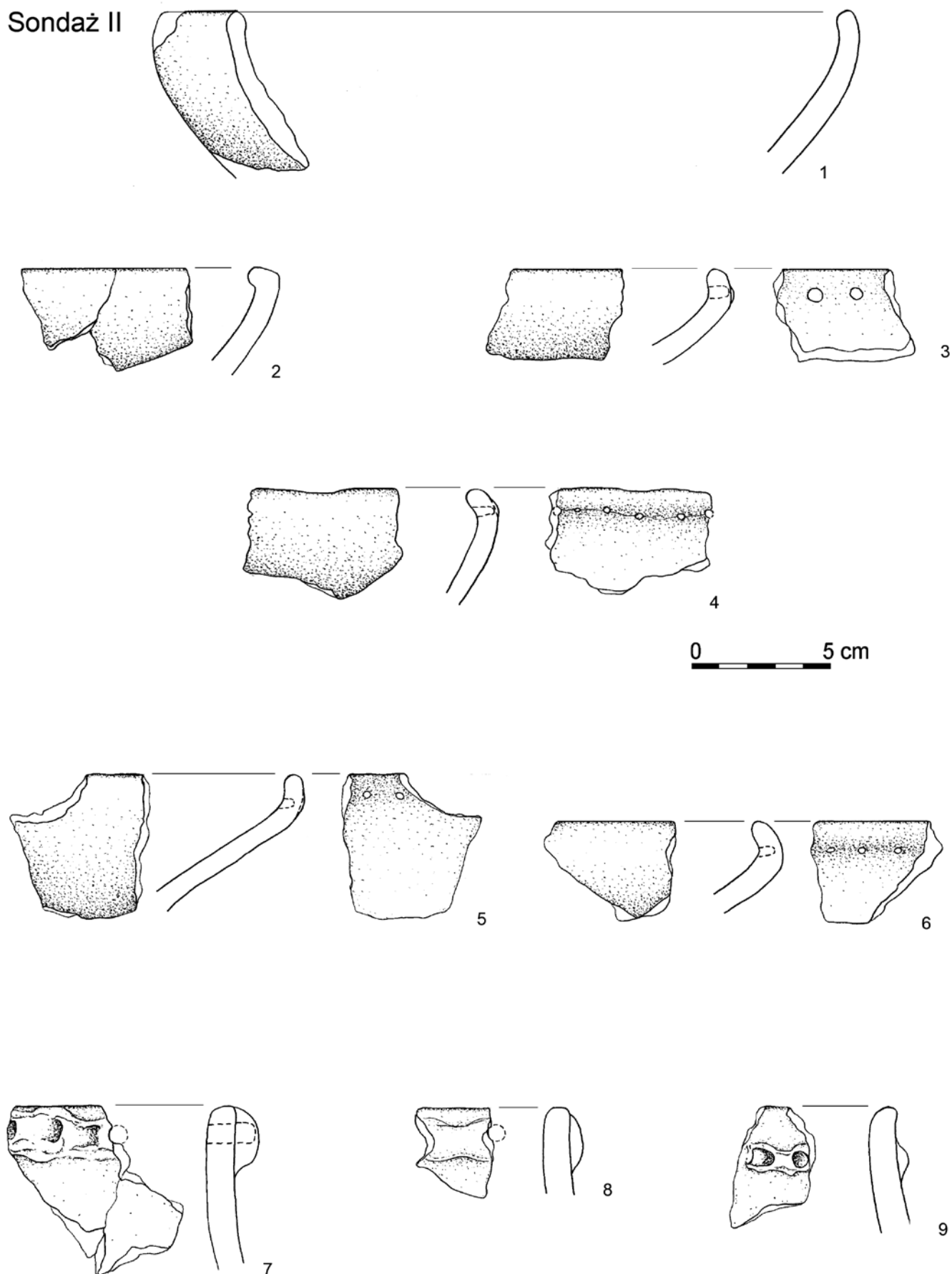
Sondaż II



Tabl. I. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. I. Materiał ceramiczny z sondaży I i II (badania 2016)

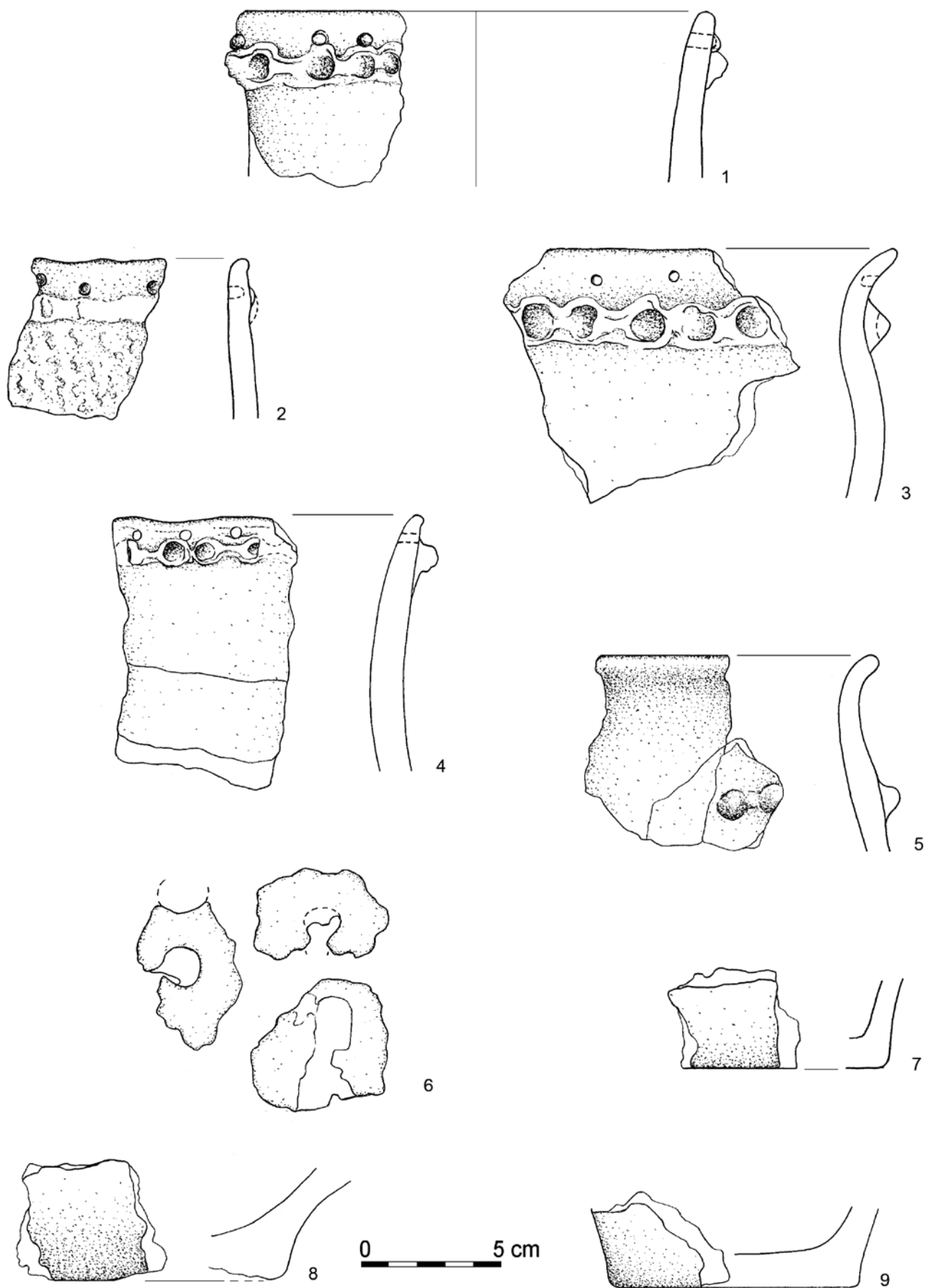
Taf. I. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. I. Keramisches Material aus den Sondagen I und II (Forschungskampagne 2016)

Sondaż II



Tabl. II. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Materiał ceramiczny z sondażu II (badania 2016)

Taf. II. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Keramisches Material aus der Sondage II (Forschungskampagne 2016)



Tabl. III. Chotyniec, pow. jarosławski, stan. 1. Materiał ceramiczny z sondażu II (badania 2016)

Taf. III. Chotyniec, Kr. Jarosław, Fst. 1. Keramisches Material aus der Sondage II (Forschungskampagne 2016)

wiecznych czy nowożytnych. Nie można zatem wykluczyć, że mamy w tym przypadku do czynienia z fragmentami greckich amfor, które są dość częstym elementem inwentarza ceramicznego na grodziskach i osadach „scytyjskich”, w tym w najbliższych terytorialnie, wiązanych z grupą zachodniopodolską (M. Daragan 2009, s. 123n., ryc. 5, 11).

Podsumowując wyniki wstępnych badań z 2016 roku należy stwierdzić, że nie znaleziono źródeł i jakichkolwiek przesłanek, które sugerowałyby inną przynależność kulturową stanowiska niż scytyjski krąg kulturowy. Jeżeli teza o przynależności grodziska w Chotyńcu zostanie w toku planowanych badań wykopaliskowych w pełni udowodniona, to będzie ona miała kapitalne znaczenie dla interpretacji chronologiczno-kulturowej (a może i etnicznej) materiałów i zjawisk rejestrowanych w tej części Europy Środkowo-Wschodniej. Trudno w tej chwili (tj. bez dokładnych danych odnośnie do chronologii) o szczegółowe rozważania na ten temat, ale wydaje się, że można za-sygnałizować kilka ważnych kwestii:

- na ile odkrycia chotyńskie łączą się z najbliższą terytorialnie grupą zachodniopodolską scytyjskiego kręgu kulturowego, a na ile są ewentualnie od niej niezależne;
- czy i jak należy zmienić interpretację (proweniencję?) materiałów w typie scytyjskim znanych nie tylko z Polski południowo-wschodniej, ale także innych regionów – Lubelszczyzny, Mazowsza czy Kujaw;
- czy identyfikacja grodziska należącego do leśnostepowego modelu kultury scytyjskiej może mieć związek ze znanym z relacji Herodota ludem Neurów;
- jaka jest relacja chronologiczno-terytorialna ugrupowania chotyńskiego w stosunku do innych istotnych jednostek kulturowych wczesnej epoki żelaza, ze szczególnym uwzględnieniem tarnobrzezkiej kultury łużyckiej.

Do tych ogólnych kwestii należy oczywiście dodać podstawowe pytania dotyczące samego grodziska (np. datowanie, zagospodarowanie przestrzenne) i jego otoczenia. Wymaga to badań w kolejnych sezonach wykopaliskowych.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Bessonova S.S., Skoryj S.A.
2001 *Motroninskoe gorodiše skifskoj èpohi*, Kiev-Krakov.
- Czopek S.
2007 *Grodzisko Dolne, stanowisko 22 – wielokulturowe stanowisko nad dolnym Wisłokiem. Część I – od epoki kamienia do wczesnej epoki żelaza*, Rzeszów.
- Czopek S., Pawliw D., Trybała-Zawiślak K., Wojcieszczuk N.
2015 New discoveries of arrowheads of Scythian type from Polish-Ukrainian borderland (San, Bug and upper Dniester drainage basin), AAC, t. 50, s. 191–216.
- Daragan M.
2009 Grey pottery from monuments of the early Scythian period in the middle Dniester region (Western Podolian Group of monuments), „Pontica”, t. 42, s. 119–147.
- Gębica P., Superson S., Trybała-Zawiślak K., Woronko B.
2017 Geneza i wiek osadów w Kalnikowie i Chotyńcu na Płaskowyżu Tarnogrodzkim (Kotlina Sandomierska), „Acta Geographica Lodziensia” nr 106 (2017), s. 65–86.
- Grakov B.N., Melùkova A.I.
1954 Ob ètničeskich i kul’turnyh razlīčiah v stepnyh i leso-stepnyh oblastah evropejskoj časti SSSR v skifskoe vremâ, [w:] *Voprosyskifo-sarmatskoj archeologii*, Moskva, s. 39–92.
- Kotula F.
1962 Warownie chłopskie XVII w. w Ziemi Przemyskiej i Sanockiej, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, t. 8, s. 73–149.
- Kovpanenko G.M.
1967 *Plemena skifs’kogo času na Vorskli*, Kiïv.
- Kovpanenko G.M., Bessonova S.S., Skoryj S.A.
1989 *Pamâtники skifskoj epoki dneprovskogo lesostepnogo Pravoberežâ*, Kiev.
- Kunysz A.
1968 Grodziska w województwie rzeszowskim, MSROA za rok 1966, s. 25–102.
- Melùkova A.I.
1964 *Vooruženie Skifov* (= Arheologiči SSSR Svod Arheologičeskikh Istočnikov v. D 1–4), Moskva.
- Petrenko V.G.
1967 *Pravoberežesrednego Pridneprovâ v V–III vv. do n.è.*, (= Arheologiči SSSR Svod Arheologičeskikh Istočnikov v. D 1–4), Moskva.
- Smirnova G.I.
1996 Predvaritel’nye dannye o niemirowskom gorodiše, [w:] *Bil’s’ke gorodiše v kontekstī vivčennâ rannogo zaliznogo viku Ėvropy*, Poltava, s. 183–198.
- Żaki A.
1974 *Archeologia Małopolski wczesnośredniowiecznej*, Wrocław.

*Sylwester Czopek, Katarzyna Trybała-Zawiślak, Tomasz Tokarczyk,
Ewelina Ocadryga-Tokarczyk, Marcin Burghardt,
Joanna Adamik-Proksa, Wojciech Rajpold*

Der erste Bericht aus den Verifikationsforschungen in dem früheisenzeitlichen Burgwall in Chotyniec

Zusammenfassung

Der Burgwall in Chotyniec ist den Archäologen längst bekannt. Er ist sogar auf den Archivkarten aus dem 18.–19. Jh. unter der Bezeichnung „Horodysko“ zu sehen. Er wurde jedoch nie grabungsmäßig untersucht und seine kultur-chronologische Attribuierung (meistens Frühmittelalter) resultierte aus der selbstverständlichen Zuordnung eines Burgwalls zur historischen Zeit. Die 2016 unternommenen Forschungen setzten sich zum Ziel, die Fundstelle vorläufig zu erkennen, darunter vor allem ihren Erhaltungszustand zu beurteilen und ihre Chronologie zu verifizieren (bestimmen). Zuerst wurde der schon bestehende Walleinschnitt vertieft, um ein vollständiges Profil zu gewinnen. Bestätigt wurde der intentionale Charakter der den Wall bildenden Hauptschichten. Die Funde belieben aus. Die Radiokarbondatierung war nur für zwei kleine Kohleproben möglich, wobei eine von ihnen aus der Schicht unter dem Wall (17. Jh. v.Chr.) und die zweite aus der Streuung des Erdwalls (9. Jh.v.Chr.) stammte. Auf die Bauzeit der Befestigungen kann nur die jüngere Probe bezogen werden. Sie stimmt aber nicht mit der Datierung der Keramik und des einzigen Bronzefundes – einer kleinen Pfeilspitze – überein. Die Funde wurden in drei im Bereich des Burgwallhofes angelegten Sondagen gewonnen. Der Zusammenhang der Funde mit dem breit verstandenen skythischen Kulturkreis ist zweifellos und ihre vermutliche Chronologie kann in das 6. bzw. das Ende des 7. und das 6. Jh. v. Chr. festgelegt werden. In zwei Sondagen ist es gelungen, einen interessanten Befund mit Brandresten, Tierknochen-, Keramik- und Hüttenlehmresten zu registrieren. Vorläufig wurde der Befund als „zolnik“ (dt.: Aschehügel) bezeichnet. Die Forschungen wurden unterbrochen, da eine genaue Untersuchung eines solchen Befundes viel mehr Zeitaufwand und Mittel bedarf, als man vor der Grabungssaison 2016 voraussetzte. Auf der Oberfläche von „zolnik“ wurde ein beachtenswerter Fund entdeckt. Das sind zwei Fragmen-

te eines Drehscheibengefäßes – vermutlich einer griechischen Amphore.

Die Forschungsergebnisse aus 2016 zusammenfassend ist Folgendes zu konstatieren: Es wurden keine Belege registriert, die eine andere als skythische Kulturzugehörigkeit der Fundstelle vermuten lassen. Falls die These über die Kulturzugehörigkeit des Burgwalls in Chotyniec infolge weiterer Forschungen vollständig bestätigt werden sollte, dann hätte das eine hervorragende Bedeutung für chronologisch – kulturelle (vielleicht auch ethnische) Deutung der Funde und Phänomene, die in diesem Teil Ostmitteleuropas registriert werden. Es ist momentan schwierig (d. h. ohne über genaue chronologische Daten zu verfügen), dieses Problem detailliert zu erwägen. Es bieten sich jedoch einige wichtige Fragestellungen an:

- Inwieweit kann man den Befund in Chotyniec mit der territorial nächsten westpodolischen Gruppe des skythischen Kulturkreises in Verbindung setzen, und inwieweit ist er eventuell von ihr unabhängig;
- Soll man (wenn ja, dann wie) die Interpretation der Herkunft der nicht nur aus Südostpolen, sondern auch aus anderen Regionen – Lubliner Land, Masowien oder Kujawien – bekannten Materialien vom skythischen Typ ändern;
- Kann die Entdeckung eines Burgwalls, der dem Waldsteppenmodell der skythischen Kultur zuzurechnen ist, mit dem Volk der Neurer, das aus den Überlieferungen des Herodot bekannt ist, in Verbindung gesetzt werden;
- Wie ist die chronologisch-territoriale Beziehung der Chotyniec Gruppe zu anderen wichtigen Kultureinheiten der Früheisenzeit, mit besonderer Berücksichtigung der Tarnobrzeg-Lausitzer Kultur.

Diese Fragestellungen sollen natürlich mit den auf den Burgwall selbst (nach der Datierung, der Anordnung) und seine Umgebung bezogenen Fragen ergänzt werden. Das bedarf aber weiterer Ausgrabungen.